

Farmasøytiske tjenester

Sykehusapotekene har på mange måter vært apotekvesenets faglige «spydspisser». Gjennom deltakelse i legemiddelkomiteer og klinisk farmasi har de i en årrekke vist andre hva farmasøytisk kompetanse kan brukes til. Sykehusapotekene i Midt-Norge har meninger om sin rolle i dagens helse-Norge.

Verdifull kompetanse for

Sykehusapotekene i Midt-Norge HF består av Sykehusapoteket i Kristiansund, Sjukehusapoteket i Ålesund, Sjukehusapoteket i Molde og Sykehusapoteket i Trondheim.

– Mye har skjedd i Sykehusapotekene i Midt-Norge siden oppstarten i januar 2002. Vi har i 2002 og 2003 hatt sterkt fokus på intern organisering, kompetanseutvikling og drift for å sikre at våre ressurser benyttes på best mulig måte, sier adm. direktør *Gunn Fredriksen*.

POSITIV UTVIKLING

Sykehusapotekene i Midt-Norge er tilfreds med de økonomiske resultatene i de to årene som har gått, og mener at de er inne i en positiv utvikling i forhold til den skjerpede konkurransen. Dette gjør at de er optimistiske med tanke på å kunne optimalisere leveranser og tjenester til sine viktigste kunder: sykehusene og deres utskrevne pasienter.

– Vi skal jobbe aktivt med tiltak i samarbeid med sykehusene for å kvalitetssikre legemiddelbehandling og legemiddelbruk i sykehusene. Dette skal vi gjøre gjennom flere typer tiltak, sier Fredriksen:

- legemiddelkomitéarbeid – for å sikre riktig og rasjonell legemiddelbruk
- avdelingsfarmasi – aktiv kvalitetssikring av legemiddelbruken hos pasienter som er innlagt på sykehus
- farmasiservice til pasienter i utskrivningsfasen – kvalitetssikre at pasienten har med seg tilstrekkelig mengde av forskrevet legemiddel ved utskrivning
- legemiddelinformasjon til inneliggende og utskrevne pasienter
- undervisning om legemidler til helsepersonell i sykehusene, kommunehelsetjenesten og studenter
- innføring av endose slik at tablettene blir identifiserbare frem til pasienten
- «Top-up» – aktiv forsyning av legemidler til sykehusenes avdelinger.

KOMPETANSE OG BELØNNING

– For å nå våre målsetninger har vi bevisst valgt å satse på en høy faglig profil. Dette krever at våre medarbeidere til enhver tid er faglig oppdaterte, resultatorienterte, samarbeidsvillige og ikke minst endringsvillige. Vi har derfor lagt til rette for

intern kompetanseoppbygging og et belønningssystem basert på kompetanse. Dette tror vi skal bidra til at vi kan beholde faglig kompetente medarbeidere i sykehusapotekene, sier direktøren.

Sykehusapotekene i Midt-Norge HF satser aktivt for å øke kompetansen innen kundeservice, og har utviklet egne kurs for sine medarbeidere. Kundeservicekursene er tilpasset de to største stillingsgruppene: apotekteknikerne og farmasøytene. Apotekteknikernes kurs består av to deler: kundebehandling og standardinformasjon til kunden/pasienten om legemidler. Kurset for farmasøytene består av to deler, kundebehandling og farmakoterapi.

For apotekteknikerne og farmasøytene som arbeider i sykehusapotekenes produksjonsavdelinger, skal det gjennomføres et kompetanseprogram med utgangspunkt i de spesielle behovene disse medarbeidere har.

AVDELINGSFARMASI

Sykehusapotekene er i ferd med å innføre avdelingsfarmasi. Det innebærer at farmasøyten flyttes fra sykehusapoteket ut til sengepostene for å bidra mer aktivt i kvalitetssikringen av legemiddelbruken. Farmasøytens arbeidsoppgaver vil variere avhengig av avdelingens behov, men kan f.eks. bestå av rådgiving av legemiddelbehandlingen, undervisning av helsepersonell, gjennomgang av pasientens legemiddelbruk for å vurdere bivirkninger og informasjon/veiledning til pasienten om bruk av legemidler. Et pilotprosjekt er under planlegging ved St. Olavs Hospital.

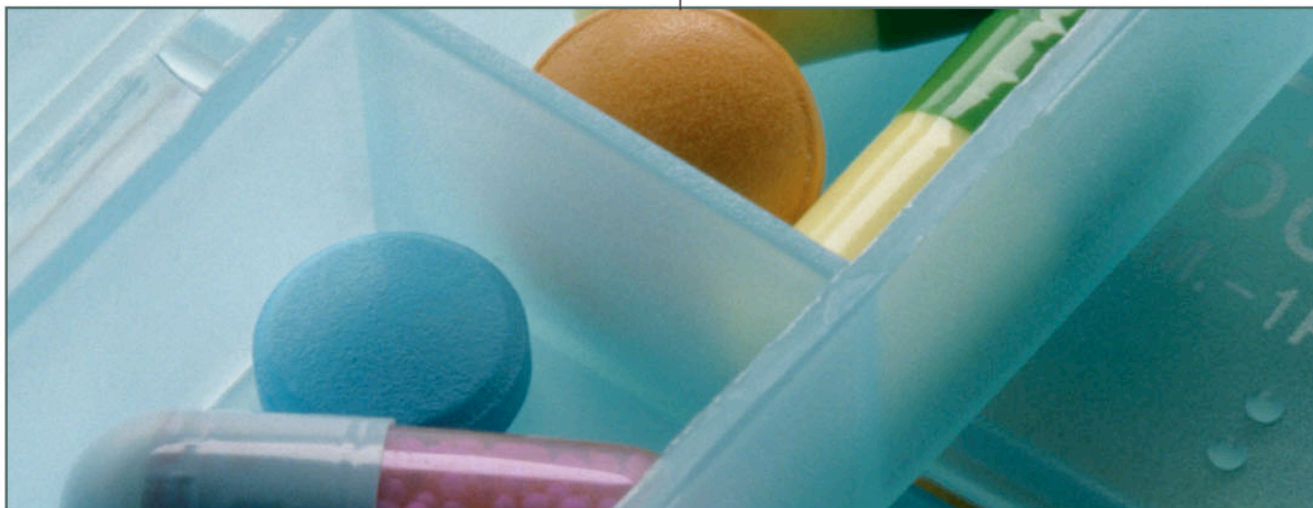
Ved Sjukehuset i Ålesund er det satt i gang et samarbeidsprosjekt mellom nyreavdelingen og sykehusapoteket der farmasøytter gir informasjon og undervisning om legemidler til helsepersonellet. Dialysepasientene får et tilbud om gjennomgang og informasjon rundt legemidlene de bruker, mens de gjennomgår dialysebehandling.

Ved Sykehusapoteket i Trondheim gis det tilbud til alle pasienter og kunder om samtale med farmasøyt.

FARMASISERVICE

En annen viktig rolle for sykehusapotekene er å sikre legemiddelbehandlingen for pasienter ved skifte av omsorgsnivå. Dette kan f.eks. gjøres ved å kvalitetssikre at utskrevne pasienter alltid har nødvendige legemidler tilgjengelig og at disse er i samsvar med de forordninger legene har gjort ved sykehuset.

Prosjektet «Farmasiservice til pasienter i utskrivningsfasen» er et ledd i kvalitetssikringen, og innebærer at sykehusapoteket leverer legemidler til pasienter før de skrives ut. Pasienten er dermed sikret at han/hun har legemiddelet

regional helse

tilgjengelig og at det ikke oppstår avbrudd i behandlingen. Farmasøyten gir samtidig nødvendig informasjon om legemidlene og eventuell opplæring i bruk av utstyr.

«Farmasiservice til pasienter i utskrivningsfasen» er innført ved Sjukehusapoteket i Molde/Helse Nordmøre- og Romsdal HF. Et prosjekt ble igangsatt ved Sykehusapoteket i Trondheim/St. Olavs Hospital i mai 2004.

Sykehusapotekene i Midt-Norge har gjort henvendelser til Lærings- og mestringssentrene med tilbud om å bidra med informasjon om legemidler. Informasjonen kan være i form av generelle kurs om legemidler og bruken av dem, kurs for spesielle pasientgrupper eller individuell veiledning/opplæring.

KVALITETSHÅNDBOK

Sykehusapotekene i Midt-Norge har startet et omfattende arbeid som skal resultere i en kvalitetshåndbok. Kvalitetshåndboken er spesielt innrettet mot de krav som apotekloven stiller til internkontroll i apotek. Dette omfatter faglige standarder, krav til dokumentasjon og kontroll. I tillegg vil HMS utgjøre en viktig del av kvalitetshåndboken.

Oppsummert beskriver kvalitetshåndboken sykehusapotekenes kvalitetspolitikk, deres faglige standarder og deres HMS-arbeid. Kvalitetshåndboken skal ferdigstilles 1. mai 2005.

BRUKERUTVALG

Brukerutvalget i Sykehusapotekene i Midt-Norge ble opprettet av styret i 2002.

Brukerutvalget som består av erfarne brukere av apotek/sykehus og representanter fra administrasjonen, har vært en aktiv bidragsyter i det pågående arbeidet med implementering av avdelingsfarmasi i sykehusene, farmasi-service til pasienter i utskrivningsfasen og en bevisstgjøring av utsalgenes servicekonsept.

Målet er å bidra til at sykehusapotekene utvikler produkter/tjenester som bl.a. avlastet pasienten og optimaliserer medikamentell behandling.

Målene skal nås ved bl.a. å formidle brukerkompetanse og bidra til å utvikle produkter og tjenester. Brukerutvalget er pådriver i prosessen for å identifisere behov.

LEGEMIDDELLEVERANSER I FREMTIDEN

Sykehusapotekene skal også i fremtiden være leverandør av legemidler til sykehusene og i tillegg bidra til kvalitetssikring av legemiddelleveransene og legemiddelhåndteringen i sykehusene. For å bedre kvaliteten på selve legemiddelleveransen foregår det flere samarbeidsprosjekt mellom sykehusene og sykehusapotekene.

ELEKTRONISK BESTILLING

I dag bestiller sykehusene legemidler fra sykehusapotekene på tradisjonell måte, det vil si skriftlige bestillinger. Sykehusapotekene ekspederer legemidlene i henhold til avdelingenes bestilling og bringer legemidlene til sengepostene. Det er forsøk i gang for å innføre elektronisk bestilling fra sengepostene til sykehusapoteket. Det er gjennomført pilotprosjekter ved to sykehus i Norge, og Sykehusapoteket i Trondheim er klar til å sette i gang så snart alle sikkerhetsrutiner rundt dataløsningene er godkjent. Elektronisk bestilling vil bidra til kvalitetssikring og forenkling av bestillingsprosedyrene ved sengepostene og forenkling av arbeidsprosessene ved sykehusapoteket.

DOSEPAKKEDE LEGEMIDLER

Sykehusapotekene i Midt-Norge leverte endosepakkelegemidler til rundt 20 avdelinger ved helseforetakene per april 2004. Stadig flere avdelinger går over til dette systemet. Multidose vil bli vurdert som et tilbud til kommunehelse-tjenesten i løpet av høsten 2004/våren 2005.

TOP-UP

«Top-up» eller aktiv forsyning er en kvalitetssikring av selve legemiddel-lagrene og bestillingsprosessen fra sykehuset til sykehusapoteket. «Top-up» innebærer at sykehusapoteket er ansvarlig for å fylle opp medisinalageret til avdelingene på sykehuset etter et standardsortiment som er avtalt på forhånd. Dermed vil hver enkelt avdeling ha mindre lager, færre legemidler på lageret og bedre oversikt. Økonomisk betyr dette redusert kapitalbinding i medisinalager, redusert kassasjon av legemidler og redusert tid til bruk på bestillingsprosesser på avdelingene. Sykehusapotekene i Midt-Norge HF har alt innført «Top-up» på en god del avdelinger og vil gradvis innføre systemet på flere steder.

Utlevering av legemidler kan f.eks. tenkes slik:

- Legen forordner legemidlet på sin bærbare pc ved pasientens seng.
- Bestillingen sendes elektronisk til sykehusapoteket.
- Bestillingen mottas av en datamaskin i sykehusapoteket.
- Datamaskinen kommuniserer med en pakkemaskin som pakker legemidlene i «poser» for hvert inntakstidspunkt for hver enkelt pasient.
- Legemiddelposene for det neste døgnet sendes i røpøst tilbake til sengeposten.

Farmasøytiske tjenester

Sjukehusapoteket i Molde

Sjukehusapoteket i Molde har Molde Sjukehus som hovedkunde, men har også leveranser til mange små og store kommunale institusjoner, hjemmetjeneste, legekantor og bedrifter. Farmasøytene driver tilsyn og kursvirksomhet i sykehuset og i kommunehelsetjenesten. Sykehusapoteket samarbeider med fagmiljøene på sykehuset, og medarbeiderne har spesialkompetanse på områder som inkontinens, stomi, diabetes, astma/allergi.

Sykehusapoteket i Trondheim

Sykehusapoteket i Trondheim har bl.a. spesialkompetanse innen astma, ernæring og diabetes. De har en betydelig produksjon av legemidler til sykehusene og apotek i Trøndelag, og av metadon og øyedråper til hele landet. De har også en egen undervisningsenhet som bl.a. tilbyr pasientundervisning, legemiddelkurs for hjelpepleiere og etterutdanningskurs for farmasøyter, apotek teknikere og annet helsepersonell.

Sykehusapoteket i Trondheim har det største farmasøytiske fagmiljøet i regionen og satser stort på å utvikle dette videre. Sykehusapoteket ser kunnskap som sitt største konkurransefortrinn.

Sjukehusapoteket i Ålesund

Apoteket har bl.a. spesialkompetanse innen stomi, inkontinens og diabetes. De fører alle hjelpemidler for stomipasienter og har en egen bandasjeavdeling.

Sjukehusapoteket i Ålesund satser på å utvikle avdelingsfarmasi, og i 2004 er det planlagt et nærmere samarbeid med nyreseksjonen ved Ålesund Sjukehus, som omfatter pleiepersonale, pasienter og pårørende.

Kreftavdelingen er på plass i nytt bygg, og apotekets produksjon av cytostatika er der lagt til egen enhet. Dette gir nærhet til pasienter og personale ved kreftavdelingen.

Ved sykehusapoteket produseres også smertekassetter, miksturer, salver og øyedråper m.m.

Sjukehusapoteket i Kristiansund

I tillegg til ekspedisjon av farmasøytiske spesialpreparater, tilberedes cytostatikakurer for kreftpasienter tilhørende Kristiansund sykehus. Sykehusapoteket har i tillegg lokaler for egenproduksjon (ex tempore-produksjon) av legemidler.

Skreddersøm

Med sine 19 ansatte er produksjonsavdelingen en av de største avdelingene ved Sykehusapoteket i Trondheim. Staben består av 5 farmasøyter, 11 apotek teknikere, 1 kjemiingeniør og 3 andre. Avdelingen er blant de største produksjonsavdelingene ved apotek i Norge.

– Egenproduksjon er helt nødvendig, sier sykehusapoteker **Jorunn Alstad**. Legemiddelbehandling blir mer og mer spesialisert. Ofte kreves individuell tilpasning til den enkelte pasient. Ikke alt kan skaffes ferdig fra legemiddelindustrien. Sykehusapotekene i Midt-Norge har som mål å sikre kundene nødvendige legemidler gjennom egenproduksjon når preparatene ikke er tilgjengelige som farmasøytiske spesialpreparater.

SPESIALTILPASSET

– En vesentlig del av vår egenproduksjon gjelder spesialtilpassede legemidler, sier Alstad. – Det vil si skreddersøm til den enkelte pasient. Det kan eksempelvis være å produsere kapsler i stedet for tabletter, for å få et barn til å svelge eller for å få riktig styrke av et legemiddel. Eller problemet løses ved at vi lager en mikstur.

– Ved et stort universitetssykehus som St. Olavs Hospital, oppstår mange spesielle behov og krevende oppgaver. For eksempel har vi på forespørsel fra Barneklivikken produsert mikstur av Viagra. Her skulle legemidlet forsøkes brukt for å senke trykket i lungekretsløpet, og i helt andre doser enn tablettene.

TIL HJEMMEBRUK

– I mange tilfeller kan vi også bidra til at pasienter som ønsker det, får behandling hjemme i stedet for å være innlagt på sykehus. Produksjon av smerteblandinger til kreftpasienter og antibiotikapumper til pasienter med cystisk fibrose utgjør en vesentlig del av våre daglige arbeidsoppgaver. Utfordringene i denne type behandling er ikke bare produksjonen, men også transporten til de ulike pasientene, gjerne langt fra sykehusapoteket, sier Alstad.

MIDLER TIL FORSKNING

Blant produksjonsavdelingens mange arbeidsoppgaver er produksjon av legemidler til bruk ved forskning. Kliniske tester og sammenlikning av ulike legemidler er viktig for å finne nye og bedre behandlingsalternativer for ulike sykdommer. I denne sammenheng lages legemidler og placebo, og de «blandes» slik at verken lege, sykepleier eller pasient uten videre kan skille dem fra hverandre. Tabletter endres f.eks. til kapsler, miksturer osv. Produksjon av cellegift (cytostatika) til St. Olavs Hospital utgjør også en viktig del av avdelingens virksomhet. Enheten, som ligger inne på sykehuset, laget rundt 10 000 cellegiftposer i 2003.

og konfeksjon

MASSEPRODUKSJON

I tillegg til skreddersøm, foregår det også masseprodusert «konfeksjon» i våre lokaler, forteller Jorunn Alstad. – Vi produserer f.eks. en betydelig mengde metadon i solbærsoft i løpet av en måned. Behovet er stadig økende, og foreløpig finnes ikke gode alternativer fra legemiddelindustrien.

STERIL SERVICEPRODUKSJON

Produksjonsavdelingen utgjør en del av Steril Serviceproduksjon, en landsdekkende ordning for produksjon av sterile legemidler til apotek. Ansvarsområde er produksjon av øyedråper, noe øredråper og oppløsninger. Dette gjøres for å dekke etterspørselen av produkter som legemiddelindustrien ikke finner lønnsomt å produsere, men som må være tilgjengelig for brukerne.

PRODUKSJON FOR APOTEK

– I tillegg til å forsyne vår hovedsamarbeidspartner St. Olavs Hospital med spesialtilpassede legemidler, har vi også avtaler om leveranser til 15 kjede-eide apotek i regionen, sier Alstad, – fra Steinkjer i nord til Oppdal i sør. Kravet om egenproduksjon ved alle apotek ble fjernet ved innføring av ny apoteklov i 2001. Det har ført til at mange apotek ikke lenger produserer selv, men inngår avtaler med produksjonsapotek som oss. Det innebærer store utfordringer, ikke minst fordi det finnes svært mange lokale tradisjoner og varianter innen legemiddelbehandling både med hensyn til styrke, sammensetning og produksjonsmåte. ■

Bandasjeavdeling

Sykehusapoteket i Ålesund ble i 1970 opprettet som landets første sykehusapotek utenom Oslo. Sykehusapotekets bandasjeavdeling (den gangen kalt Medipluss) ble startet i 1991.

– I mange år var vi nesten enerådende på markedet innen vår bransje, forteller sykehusapoteker **Marianne Barstad**. – Det var flere forhandlere av stomiartikler i Ålesund, men kombinasjonen bandasjist/brystproteser var Sykehusapoteket alene om. Bandasjeavdelingen inngår i dag som en del av publikumsavdelingen i apoteket. Kundene er hovedsakelig polikliniske pasienter, pasienter som skrives ut av sykehuset og pasienter tilknyttet hjemmetjenesten. Avdelingen samarbeider med stomi- og urologisykepleierne ved Ålesund Sjukehus for å sikre et best mulig tilpasset vareutvalg samt faglig oppdatering. Vareutvalget i bandasjeavdelingen består av stomiutstyr, inkontinensvarer, brystproteser og kompresjonsstrømper.

Sykehusapotekets bandasjeavdeling foresto tidligere undervisning innen stomi og inkontinens for studenter på helse- og sosiallinjen samt på sykepleierskolen, en oppgave som nå i hovedsak utføres av sykehuset.

UTFORDRENDE

– Å håndtere kunder som trenger ulike typer sykepleieartikler er i seg selv utfordrende, sier Barstad. – Mange føler et stort behov for diskresjon, fordi nettopp deres sykdom ofte er

forbundet med tabu. Vi tenker da spesielt på stomipasienter og pasienter med ulike typer av inkontinens.

Brystkreftopererte som trenger ulike tilpasninger, ønsker også diskresjon og oppmerksomhet fra bandasjeavdelingens personale. – Det må derfor settes av nok tid til den enkelte pasient for at opplevelsen skal være at vi spiller på lag. Det er et mål å utvikle et fullverdig tjenestetilbud av høy faglig kvalitet for pasienten, sier Barstad.

– Utviklingen av sykehusapotekets bandasjeavdeling ligger i å utnytte de ressursene som ligger i et godt faglig kvalifisert personale, plassering av apoteket i forhold til sykehuset og sist men ikke minst å ha et sterkt fokus på pasientene som bruker oss. Da kan vi trygt si at vi spiller «på lag med deg for helsa di». Vi har som mål å fremstå som et apotek med særlig fokus på den syke kunden, påpeker Marianne Barstad.

